

Metapsihologija postmoderne globalizirane stvarnosti

Aneta Sandić

Privatna psihijatrijska ordinacija

Rezime

Živimo u doba kada su uistinu nevjerovatni tehnološki izumi, koji su do tek prije koju deceniju bili domen naučne fantastike, postali neraskidive ekstenzije nas samih. Upravo je tehnološka dominacija koja duboko prožima našu svakodnevnicu rezultirala jednom sasvim novom pojavom u historiji čovjeka kao vrste: globalizacijom.

Problematika obuhvatnog razumijevanja i definiranja datog aktualnog historijsko-političko-kulturnog stanja upućuje na mogućnost da se savremeni čovjek, sudionik globalizirane stvarnosti, kreće gotovo “poluslijep” i “polugluh”. Kao i uvijek dosada, on pokušava iznaći smisao vlastite egzistencije. No, čini se da je aktualni predeterminirani društveni okvir u kojem on nužno iznalazi dio svoga izbora, te i vlastitog bića fragmentiran, kontradiktoran i vrlo nestabilnog vrednosnog sistema.

Krucijalna metapsihološka determinanta globalizirane stvarnosti u kojoj živimo danas svakako se iskazuje kroz fragmentiranje identiteta i naglašen regresivni pomak ka oralitetu i neadekvatnoj elaboraciji infantilnog gubitka osjećaja vlastite svemoći. Drugim riječima iskazano, socio-kulturno-politički milje u postmodernoj globaliziranoj stvarnosti snažno podstiče maladaptivne intrapsihičke procese.

Ključne riječi: metapsihologija, postmodernizam, globalizacija, fragmentacija, regresija na oralitet

ŽIVIMO U DOBA kada su uistinu nevjerovatni tehnološki izumi, koji su do tek prije koju deceniju bili u domenu naučne fantastike, postali neraskidive ekstenzije nas samih. Ovi artefakti bez kojih danas teško da smo u stanju i zamisliti život, omogućili su nam da, živeći s početka XXI st., “korigiramo”, “transcendiramo”, “komprimiramo” prostor i vrijeme.

Nesporna je činjenica je da je svaki veliki tehnološki izum, poput npr. nekad izumljenog sata, dnevne štampe, telefona, baruta itd., snažno preoblikovao ljudski način razmišljanja, ponašanje, percepciju samog sebe i odnos s Drugim, unosivši promjene u ukupnost čovjekova bivstvovanja. Istovremeno su se odvijali i procesi intrapsihičke adaptacije u novonastaloj i ustoličenoj realnosti. Neki put u našoj historiji skloniji smo ih označiti kao evolutivnim, neki put involutivnim – ovisno o tome čemu se čovjek morao prilagoditi s obzirom na ono što mu je u datom kulturno-historijskom razdoblju imponirano.

N. Carr, finalist za Pulitzerovu nagradu 2011. u nominiranoj knjizi vrlo lijepo primjećuje:

“U posljednjih pet stoljeća, otkako je Gutenbergova štamparska presa načinila popularnim čitanje knjiga, linearni, literarni um bio je u žiži umjetnosti, nauke i društva. Koliko gibak, toliko i suptilan, upravo on bio je imaginativni um renesanse, racionalni um prosvjetiteljstva, inventivni um industrijske revolucije, čak i subverzivni um moderne. Uskoro, on bi mogao biti jučerašnji um.”

Činjenica je da stare tehnologije ustupaju mjesto novima, osobito internetu kao univerzalnom mediju, gubeći svoj ekonomski i kulturni značaj. Istovremeno, usavršili smo mogućnosti putovanja i transporta robe do tog stepena da niti jedno područje Zemlje nije ni daleko niti nedostupno, kao što je bilo prije manje od jednog stoljeća. Upravo tehnološka dominacija koja duboko prožima našu svakodnevnicu rezultirala je jednom sasvim novom pojavom u historiji čovjeka kao vrste: globalizacijom.

Definiranje globalizacije

Iako osjećamo i znamo da smo svi obuhvaćeni tim multislojevitim globalnim procesom, vrlo je teško definirati globalizaciju tako da se

ne izostavi niti jedan njen bitan označitelj. Globalizacija je “struja koja utječe na društva, kulture i ekonomije. Rezultat je transnacionalnih i transkulturnih integracija... Ona obuhvata uzroke, tok i posljedice ovih integracija” (Al-Rhodan i saradnici 2006). Tokom proteklih nekolicinu decenija otkako je fenomen globalizacije u žiži ekonomskog, političkog, kulturnog, sociološkog, filozofskog i dr. diskursa, pojavljuju se različiti pokušaji definiranja ovog procesa. Pojedine konotacije impliciraju aktualni progres, razvoj, stabilnost, integraciju (npr. Friedmann 2004). S druge strane, nisu rijetki ni stavovi koji je poistovjećuju s kolonijalizmom (npr. Khor, 1995; prema Al-Rodhan i saradnici 2006) odnosno krucijalnim ekonomskim obilježjem u usponu “kapitalizma katastrofe” (npr. Klein 2008).

U cilju klasificiranja aktualne problematike definiranja samog pojma predočit će se tek nekolicina definicija ovog procesa. Specifičnosti njihova centralnog usmjerenja i krucijalnih odrednica razotkrivaju naglašeno nesuglasje.

A. Giddens (1990) u *Posljedicama moderne* navodi sljedeće:

“Globalizacija se (...) može definirati kao intenzifikacija svjetskih društvenih odnosa koji povezuju udaljene lokalitete na takav način da se lokalna zbivanja oblikuju događajima koji se odvijaju na udaljenosti od mnogo milja i obrnuto”.

C. Oman (1996; prema Al-Rodhan i Stoudmann 2006) globalizaciju definira kao

“rast ili preciznije ubrzani rast ekonomskih aktivnosti preko nacionalnih i regionalnih političkih granica. On iznalazi ekspresiju u povećanom kretanju materijalnih i nematerijalnih dobara i usluga, uključujući prava vlasništva, preko trgovinskih investicija, i često migracija ljudi. Može biti a često i jeste facilitiran snižavanjem rukovodećih zapreka ovim kretanjima i/ili tehnološkim progresom, posebno u transportu i telekomunikacijama. Djela individualnih ekonomskih aktera, kompanija, banaka, ljudi – vode ih, uobičajeno, u pravcu ostvarenja profita, često stimulirano pritiscima kompeticije.”

Mittelman (2000) u “Sindromu globalizacije” navodi sljedeći okvir definiranja fenomena:

...dominantni oblik globalizacije znači historijsku transformaciju: u ekonomiji, načinima opstanka i načinima postojanja; u politici gubitak u nivou kontrole koja se sprovodi lokalno... i u kulturi, devaluaciju dostignuća kolektiva... Globalizacija izranja kao politički odgovor na ekspanziju moći tržišta...”

Thomas (1997) navodi kako se globalizacija općenito odnosi na “procesе kojima moć biva locirana u globalne društvene formacije i iskazana kroz globalne mreže prije nego putem teritorijalno zasnovanih država.”

Jameson (1998; prema Coppin 2001) predočava globalizaciju iz unekoliko drugačije perspektive, te navodi:

“Kao kulturni proces, globalizacija označava eksploziju pluraliteta uzajamno ispresijecanih, individualno sinkretičkih, lokalnih različitosti; pojavu novih, dosada potisnutih identiteta, i ekspanziju svjetske medijske i tehnološke kulture s obećanjem popularne demokracije. Kao ekonomski proces... to je asimilacija ili integracija tržišta, rada, nacija.”

Upravo s nemogućnošću izričitog definiranja globalizacije kao takve suočeni smo sa sličnom problematikom u filozofskom i sociološkom nastojanju definiranja epohe u kojoj se trenutno nalazimo. Postmodernizam, s obzirom na svoja obilježja korjenite disolucije tradicionalnog i “fluidnosti” (Baumann 2000) svoje suštine, iskazuje se podjednako teškim za determiniranje u konkretnim, stabilnim okvirima kakve podrazumijeva validna definicija.

S obzirom na dosada iznesenu problematiku, sasvim je jasno da, kada razmatramo globalizaciju, promišljamo o transformacionom procesu, ostvarivanju jednog novog poretka koji se direktno dotiče našeg života na privatnom, ekonomskom, političkom i društvenom planu.

Metapsihološke dimenzije od posebnog značaja pri razmatranju postmoderne globalizirane stvarnosti

U odnosu na multislojevitost, fluidnost, postmodernog fenomena globalizacije, ne možemo se oteti utisku da je na sceni jedan tako obuhvatan proces koji se, s obzirom na svoju prirodu, mora reflektirati

i specifičnim procesima kojima se inducira i restrukturacija psihičkog stratuma našeg bića, i to na globalnom planu. Problematika obuhvatnog razumijevanja i definiranja datog aktualnog historijsko-političko-kulturnog stanja upućuje na mogućnost da se savremeni čovjek, sudionik globalizirane stvarnosti, kreće gotovo “poluslijep” i “polugluh”. Kao i uvijek dosada on pokušava iznaći smisao vlastite egzistencije. No, čini se da je aktualni predeterminirani društveni okvir u kojem on nužno iznalazi dio svoga izbora te i vlastitog bića, fragmentiran (npr. Elliott 2000; Garcia 2003), kontradiktoran i vrlo nestabilnog vrednosnog sistema. Imajući u vidu globalizaciju, on zalazi znatno dublje u sfere ličnog, privatnog, no što se to zbivalo u ranijim kulturno-historijskim razdobljima. Da situacija bude kompleksnija, danas se toliko potcrtava čovjekova sloboda u postmodernoj, globaliziranoj stvarnosti. Pitanje je: o kakvoj se slobodi uopće radi? Je li čovjek globalizirane stvarnosti dokučio svu slojevitost vlastitog bića i ovladao vlastitom manjkavošću i nesavršenstvom? Ili kroči poljanama iluzije, pri čemu mu je dužina pređenog puta obratno srazmjerna intrapsihičkom bogatstvu, koherenciji i kapacitetu, da svom bivstvovanju da jedan dostojanstven, autentičan, ljudski smisao?

Neosporno je da psihoanalitička misao, barem na današnjem civilizacijskom stepenu, ponajbolje dočarava kakva je to psihička konstelacija čovjeka kao vrste. Čitava nauka počiva na metapsihologiji, psihologiji koja vodi “s onu stranu svjesnog” (Freud 1898), spoznaji koju nam je približio S. Freud. Psihoanaliza razmatra tu unutarnju, suptilnu dimenziju čovjeka. Psihološko ustrojstvo iz kojeg proistječu motivi našeg ponašanja, doživljaj samog sebe, onog Drugog, i svijeta u kojem živimo, proistječe iz veoma složene interakcije genetskih datosti, uvjeta ranog odrastanja tokom kojeg dominantnu ulogu ima uža porodica, da bi se konačno psihički stratum modificirao i bivao kontinuirano modificiran u okrilju specifične konstelacije date društvene zajednice. Upravo adaptivna dimenzija jedno je od centralnih područja izučavanja u psihoanalitičkoj metapsihologiji.

Naše psihičko ustrojstvo takvo je da u ranom ontogenetskom stadiju nismo sposobni razlučiti realnost od fantazije. Svijet i sebe doživljavamo kao jedinstvo, težeći svemoći. U ovoj dimenziji fantaziramo o nužnosti neodložnog zadovoljenja svih vlastitih potreba. Osujećenje poistovjećujemo s katastrofom, slomom svemoćne orbite koji korespondira s anihilacijom vlastitog bitka. U ovom životnom dobu Drugi ne postoji

kao biće za sebe. Dio je te svemoćne orbite u kojoj je okrenutost jedino i isključivo sebi, u veoma arhaičnom obliku, centralno uporište u kojem se ostvaruje postojanje. Psihofiziološki razvoj, determiniran genetskim kodovima, utječe na porast kapaciteta za jasniju percepciju realiteta te i doživljaja samoga sebe i odnosa s Drugim. Urušenje svijeta u kojoj je vlastita svemoć fantazija koja stoji kao pandan realnosti narcistička je lezija koju svi mi moramo prebroditi na putu ka sazrijevanju i odrastanju. Ovo razvojno postignuće podrazumijeva ostvarenje ljudskog kapaciteta da projicira savršenstvo, ideal, van sebe samog i da tokom života iznalazi smislene, kreativne načine kojima se nastoji približiti tom arhaičnom sjećanju na bivstvovanje u savršenstvu. Drugim riječima kazano, neminovno odustajanje od iluzije vlastite svemoći i prihvatanje ograničenja koja su nam pridružena rođenjem otvaraju put za čovjekovo aktiviranje kapaciteta da ostvaruje svoje potencijale na konstruktivan način, težeći na uzoru tog idealnog na čije ga postojanje opominje vlastito arhaično nesvjesno sjećanje. Razvojne, ili docnije životne okolnosti koje prekomjerno aktiviraju ovo u nama uspavano primordijalno jezgro svojom iluzornom zavodljivošću prijete značajnim osiromašenjem intrapsihičkog svijeta kojim, htjeli mi to ili ne, komuniciramo sa samim sobom i s Drugim, kreirajući život i njegove suštinske odrednice, te iznalazeći mu smisao.

Uporedo s ovim procesom odigrava se psihološko usložnjavanje čovjeka kao bića, pod na prvi pogled možda i nevidljivim, no stoga i ne manje determiniranim, nagonskim načelima. U postmodernom psihoanalitičkom diskursu i ovaj metanarativ je oštro kritiziran. No, u npr. francuskoj psihoanalizi (Green 2005) i dalje u načelu opstaje stav po kojem je Freudova konačna teorija nagonске dualne organizacije (libido i agresija) krucijalna za razumijevanje i normalnog i patološkog psihičkog ustrojstva. U vrlo grubim crtama značaj ovog modela očituje se po tome što drži da nagonска organizacija usmjerava psihološki razvoj od oralne, analne, infantilne genitalne organizacije ka zreloj, genitalnoj. Kako tokom ranog razvoja, tako i u adultnom dobu, kontinuirane su interakcije između libidnih i agresivnih nagonских iskaza pri čemu u harmoničnijoj psihi registriramo znatno obuhvatniju neutralizaciju agresivnih impulsa. Živeći u datoj društvenoj zajednici, osim najužeg porodičnog miljea, i društvena struktura djeluje na čovjeka tako da facilitira ili otežava ovu "harmonizaciju" nagona, u kontinuumu koji se proteže između libida – agresije. Harmonična ličnost raspolaže većim

količinama neutralizirane nagonске energije kojima se slobodno služi u svakodnevnom životu. Nedostatnost harmonizacije, bilo da se registrira na individualnom ili na kolektivnom, ili čak globalnom planu, očituje se i u perzistiranju naglašenijih regresivnih trendova porijekla upravo oralnog, analnog, odnosno infantilnog genitalnog.

U ovom dobu strahovitih i silovitih društvenih promjena čovjeku se izmiče uporište starih, tradicionalnih vrijednosti. Funkcije i smisao institucija koje već stoljećima nisu dovođene u pitanje – poput porodice, države itd. – transformiraju se na dosada neviđen način. Pretrpanost informacijama još je jedan element prezahtjevan za optimalno funkcioniranje kapaciteta za razlikovanje bitnog od nebitnog, za iznalaženje smisla. U podlozi, restrukturacija ekonomije s beskrupuloznom privatizacijom, države koje se pod prinudom ekonomskih reformi odriču dužnosti da amortiziraju šokove kojima su izloženi njihovi građani, ostavljaju čovjeka na milost postmodernoј zabludi da je istina relativna i da moral zavisi od kulture.

Već izvjesno vrijeme u pojedinim psihoanalitičkim kružocima registrira se da:

“...sama nauka umjesto da služi kao akter općeg prosvjedenja pomaže da se reaktiviraju infantilni apetiti i infantilne potrebe za iluzijom, utiskujući se u ljudske živote u vidu beskonačnog serijala tehnoloških čuda, čudesnih lijekova i elektroničkih pogodnosti koje neutraliziraju potrebu za ljudskim trudom” (Lasch 1975)

U današnjem postmodernom globaliziranom društvu zbiva se “progresivno odvajanje ekonomije od njenih tradicionalnih, političkih, etičkih i kulturnih uplitanja. Ovo sedimentira novi poredak, definiran primarno ekonomskim odrednicama” (Baumann 2000). U vremenu kada jedino ekonomska načela opstaju kao univerzalna, nepokolebana vrijednost, i aktivniji i pasivniji sudionici globalizirane stvarnosti prinuđeni su i na svjesnom, no i nesvjesnom intrapsihičkom planu, mobilizirati vrlo specifične adaptacione manevre čije nesvjesne dimenzije razmatra upravo psihoanalitička metapsihologija. Istovremeno, postmoderni relativizam snažno se upliće u čovjekovu svakodnevnicu. Svojim fragmentiranjem vrednosnih sistema i, konsekvantno životnog stila, on podstiče i intrapsihičko fragmentiranje čovjeka.

Ego – orijentirani karakter

E. Fromm među prvim je psihoanalitičarima koji su se posvetili proučavanju utjecaja društva na individuu u domenu psihičkog. On, između ostalog, piše o društvenom karakteru koji sadrži “samo izvesne odabrane osobine, suštinsko jezgro karakterne strukture većine članova jedne grupe koje se razvilo kao posljedica osnovnih iskustava i oblika života zajedničkih toj grupi” (Fromm 1941). Njegova je funkcija da:

“reguliše energiju članova društva tako da njihovo ponašanje ne bude stvar svjesne odluke o tome da li da slijede ili ne slijede društveni uzor, već stvar želje da djeluju onako kako djeluju, a u isto vrijeme da nalaze zadovoljenje djelujući prema zahtjevima kulture. Drugim riječima, funkcija društvenog karaktera jeste da uobliči i kanališe ljudsku energiju u okviru datog društva radi neprekidnog funkcionisanja samog društva” (Fromm 1955).

Polazeći od Frommove teze o društvenom karakteru, Funk (2005, 2007; prema Funk R. 2010) kao reakciju na fundamentalne promjene uvjeta življenja uvjetovane globalizacijom registrira pojavu “ego-orijentiranog” društvenoga karaktera. Definiše ga radikalnim konstruktivizmom koji ne poznaje spone. Za ove ljude sve je proizvoljno. Sve što postoji uredu je. Ovi ljudi promoviraju provokativno određenje sopstva: “Ja sam ja, po tome što sam ja ja, i ti si ti, po tome što si ti ti” (Ibid.). Konsekventno, nikom se ne ukazuje pravo da se izjasni o tome šta je dobro a šta loše, ispravno ili pogrešno, zdravo ili bolesno, stvarno ili nestvarno, shodno realitetu ili iluzorno. Jedino što je važno u ovakvoj karakternoj orijentaciji, potcrtava Funk, jeste ego-orijentirano fabriciranje stvarnosti po kojoj je realitet da ego-orijentirani jeste kao i stvarnost koja ga okružuje u obliku životnog djelokruga, životnog stila i sfera iskustva poput onih na pozorišnoj sceni. Zapanjujuće obilježje ego-orijentiranog društvenoga karaktera jeste da “pokazuje želju za samo-determiniranom fabrikacijom stvarnosti, realiteta nedeterminiranog smjernicama” (Ibid.). Tako ego-orijentacija postaje očita u smislu konglomerata sljedećih obilježja:

- Ego-orijentirani ljudi tipično su “činioci” i to u vrlo specifičnim odrednicama. Prema njima, sve može i treba biti urađeno. Sve

što je napravljeno ili bi moglo biti učinjeno novo ili različito, privlačnije je i vrednije no sučeljavanje s realitetom ili prihvatanje situacija u kojima se ne može učiniti puno više.

- Posebno uočljiva jeste nota cinizma. Postmoderni akteri ego-orijentiranoga karaktera rasklapaju gotovo sve tradicionalno uspostavljene vrijednosti, izruguju se mnogo čemu što bi moglo bivstvovati u domenu sakralnog.
- Tipično za ego-orijentiranu osobu jeste sentimentalnost. Više na nesvjesnom no na svjesnom planu izbjegava se doživljavanje vlastitih emocija. Oni njeguju osjećanja ili dijele emocije onako kako se to predočava u ljubavnim ili akcionim filmovima.
- Kao najočiti primjer ovog otuđenja od vlastitih osjećanja činjenica je da danas sve mora biti doživljeno, preokrenuto u iskustvo, događaj ili priliku. Krucijalna prednost ovakve sentimentalizacije jeste da je osoba u poziciji da može ograditi vlastiti emocionalni svijet i usmjeriti ga samo na ono što mu se čini pozitivnim.
- Težnja ego-orijentiranoga karaktera ka disoluciji granica uz istovremenu težnju da doživi bezgraničnost također je vrlo tipično obilježje ovoga društvenog karaktera. Ohrabruje se i veliča rizično, nekonvencionalo, a neki put i nemoguće. Ovo zrači nevjerovatnom privlačnošću ispod koje se krije težnja da se osjeti vladaocem prostora i vremena. Njegov je dom mobilnost. On mijenja dan za noć. Jedina prepoznata dimenzija prostora i vremena jeste “sada i ovdje”.
- Njegovanje površnih društvenih kontakata nauštrb stvarnog dešava se vezivanjem prožetog međuljudskog odnosa. Odnosi u kojima izranja mogućnost da kontakti ili partnerstvo rezultiraju posvećenjem, obavezanošću, očekivanjem ili pouzdanošću, ili željama za trajnim zajedništvom predstavljaju tabu.
- Ego-orijentirani karakter oblikuje i doživljava međuljudsku relaciju specifično kroz vlastitu potrebu da bude povezan kontaktima te da ostvari pristup drugom kako on sam odredi. Tako je odnos ustupio mjesto kontaktu.

Funkova nova nomenklatura vrlo lijepo može se povezati s Baumannovim (2000) zapažanjima o aktualnom trendu koji determinira

“individualizaciju” koja se sastoji od transformiranja ljudskog ‘identiteta’ od ‘datog’ do ‘zadatka’”. Istovremeno, govoreći o ego-orijentiranom karakteru, vrlo je značajno potcrtati da je u originalnom Freudovom (1923) određenju ega vrlo značajan dio ove intrapsihičke strukture nesvjestan. U postmodernom sukobu unutar psihoanalize ovo je jedna od značajnih stavki na koje nas podsjeća francuska škola psihoanalize (Green 2005). Pitanje je: promjene u psihičkom funkcioniranju poput npr. ego-orijentiranosti koju uočava Funk, a koje uistinu ne možemo osporiti u današnjem globaliziranom društvu – jesu li one ipak odraz progresivnog razvoja čovjeka? Ili, obrnuto, ukazuju na potencijalno involutivna obilježja determinirana nesvjesnom psihičkom regresijom, fragmentiranjem doživljaja, osjećaja sopstva?

Fragmentiranje uz regresivni pomak ka oralitetu

Slom tradicije i vrednosnih sistema rezultira fragmentiranjem osjećaja, doživljaja vlastite cjelovitosti svakog pojedinca ponaosob. U globaliziranoj stvarnosti ranije simboličke strukture koje su podržavale subjektivnu organizaciju više ne služe svojoj svrsi. Pojedini autori iz ovog razloga sugeriraju i intrapsihičko stanje traumatične bespomoćnosti (Garcia 2003). U psihoanalizi se odavno zna da su ovakve okolnosti, intenzivne intrapsihički doživljene prijetnje, elementi koji provociraju izrazite regresivne trendove. Intrapsihički mehanizmi kojima se naše unutarnje biće opire unutarnjem slomu u ovakvim okolnostima velikim su dijelom zavedeni, izmanipulirani sredstvima javnog informiranja koji nas neprekidno izlažu nebrojenim bajkovitim reklamama koje šalju jasnu poruku: imati = biti sretan, imati = biti. Nadalje, ti isti mediji, osim obećanja bajkovitog posjedovanja, kontinuirano emitiraju i informacije o krizi (ekonomskoj, ratnoj, političkoj, elementarnoj itd.), te je čovjek zabrinut i za goli, vlastiti fizički opstanak. Ovim se još snažnije podstiču već inducirani regresivni intrapsihički procesi. Paralelno s ovim zbivanjima čovjek već obitava u svijetu vlastite grandioznosti koje je kreirao tehnološki procvat. Sanchezova (2010) vrlo lijepo primjećuje da “intenzifikacija separacije između vanjskog i unutrašnjeg uključuje modifikaciju kognitivnih i afektivnih mapa koje su ranije dozvoljavale individuama da iz iskustva stvaraju smisao”.

Pod ovakvim pritiskom, zajedno s prenatrpanošću informacijama, zaista je teško sačuvati zdrav razum i identificirati uzročnik vlastitog nespokojstva i poraditi na sebi. Zavodljiva mreža konzumerizma usidrena u

globalnoj potrošnji odavno je razapeta, kao i mete za projekciju vlastite agresije na evidentno pogrešne ciljeve (npr. Sandić 2011). Pojedini autori, poput Jamesona (1984) i Baumana (2000), krucijalnim problemom današnjice koji pogađa individu u drže problem percepcije, elaboracije i atribuiranja značenja u svijetu ekscesivne stimulacije.

Krucijalna metapsihološka determinanta globalizirane stvarnosti koju živimo danas se svakako iskazuje kroz fragmentiranje identiteta i naglašen regresivni pomak k oralitetu i neadekvatnoj elaboraciji infantilnog gubitka osjećaja vlastite svemoći. Drugim riječima, socio-kulturno-politički milje podstiče maladaptivne intrapsihičke procese. Paralelno s ovim, promjena percepcije vremena i prostora uz konstantnost krize, pored ekscesivne stimulacije prvenstveno medijskog porijekla i interneta, podstiču i procese intrapsihičke fragmentacije. Sve ovo ima dalekosežne posljedice na čovjekovu percepciju sebe, Drugog, svijeta u kojem živi i svoje uloge i mjesta u njemu. Wiewiorika (2007; prema Sanchez 2010) piše o izranjajućem hedonističkom i konzumerističkom unidimenzionalnom individualizmu. Karakterizira ga preferenca za nihilizam i ravnodušnost. On komercijalne brendove nastoji pretočiti u emocionalne sponse. Istovremeno, virtualni svijet slika i zabave popunjava egzistencijalnu prazninu, poput ovisnost o drogi.

Centralnost neurotske psihopatologije Freudova doba koncem prošlog stoljeća gradualno je zamijenjena dubljim psihopatološkim lezijama poput narcističkih i granično strukturiranih ličnosti (Sandić 2008). Danas, u psihoanalizi se registrira pojava nove patologije, te osim već predočene teze o ego-orijentiranom karakteru, u literaturi nalazimo reference koje upućuju na psihopatologiju asociranu uz težnju za instant-udovoljenjem vlastitih potreba (Ahumanda 1997; Arditi 1988; Baladier 1995; Carlisky i Eskenazi 2000; Castoriadis 1996; Eizirik 1997; sve prema Eizirik 2009), kao i publikacije koji upućuju na fenomen fragmentacije identiteta.

Regresiju na oralitet koju bismo u svakodnevni jezik mogli prevesti u sve izraženiju težnju za ostvarenjem instant-zadovoljstva, stjecanju, zgrtanju koje već odavno ima obilježja nezajažljive pohlepe, dokumentira aktualno ekonomsko načelo slobodne kompeticije i neograničenog kretanja kapitala. Veliki posjednici kapitala tek su naglašen primjer onoga što se zbiva u prosječnom stanovniku globalizirane stvarnosti. Ovaj drugi na manjem, tek ličnom planu, neminovno tražeći mapu vlastite orijentacije u svijetu slomljenih tradicionalnih vrijednosti, kada

su novac i moć predočeni i predočavani kao univerzalna vrijednost, kao prvu i najočitiju tračnicu kojom bi mogao usmjeriti validnost i sigurnost vlastite egzistencije uočava paralelu novac = moć = uspjeh = sigurnost. Bilo kakav drugi okvir orijentacije u svijetu, kada su sve ostale vrijednosti nestalne na globalnom planu, iskazuje se kao vrlo nesiguran. No, zgrtanje u pohlepi jeste proces kojem se ne nazire kraj. Istovremeno, on implicira i veoma negativne međuljudske relacije. Zahvaljujući M. Klein (1957) u psihoanalizi odavno znamo da na nesvjesnom planu pohlepa teži ka potpunom crpljenju, isisavanju i proždiranju. Drugog. Njen konačni cilj svodi se na desruktivnu introjeksiju. O integracionim kapacitetima ličnosti za ljubav, kada predominiraju ovakve okolnosti, teško da uopće možemo i govoriti osim kao o pukoj teorijskoj stavki. Tako, psihoanalitički posmatrano, ni pohlepni subjekt, niti ljudski objekt ka kojem je usmjerena njegova pohlepa, ne bivaju pošteđeni agiranja vrlo grubih, nerafiniranih agresivnih nagonskih stremljenja porijekla oralnog.

Krajem XX st. ljudi su, kako primjećuje Bell (1972), konzumerizam počeli smatrati vlastitim samoispunjenjem, što ujedno drži i krucijalnim obilježjem postmodernizma:

“Postmodernizam je u potpunosti postavio instinktivno. Nagoni i uživanje postali su stvarni i životnoodređujući – sve je ostalo neuroza i smrt”.

Slično stanovište zastupa i Baumann (2000) tridesetak godina docnije kada, u skladu s Freudovom (1900) tezom o principu zadovoljstva i principom realiteta, piše da je:

“historija konzumerizma priča slamanja i odbacivanja sukcesivnih ‘čvrstih’ prepreka koje ograničavaju slobodu fantazije a ‘princip zadovoljstva’ usklađuju s mjerom diktiranom od strane ‘principa realiteta’. Potrebu... je vremenom zamijenila želja.”

Naznačena mobilnost afektivnih investicija, sentimentalnost, površnost, upućuju na predominirajući novi oblik međuljudskog odnošenja, što je svakako jedna od krucijalnih osobina globalizirane stvarnosti. Površnost u odnosima, sentiment, čovjek kao upotrebna vrijednost drugom čovjeku – jasne su dimenzije globalizirane stvarnosti koje razotkrivaju

dehumanizirajuću notu u svijetu u kojem živimo danas. U likvidnoj modernini Baumann (2000) sagleda ljudske odnose kao iznimno privremene i vrlo često besmislene. Razmatrano s psihoanalitičkog metapsihološkog stanovišta, čini se da čovjek postmoderne, globalizirane stvarnosti sve više obitava u fragmentiranom svijetu “parcijalnog”, dok mu se holistički nazori i iznalaženje smisla, značenja, izmiču sve dalje i dalje.

Zaključak

Sasvim je jasno da živimo u razdoblju tranzicije u jedan dosada nepoznat modus bivstvovanja na društvenom planu. Društvene odrednice, ma koliko one bile fluidne i neuhvatljive kakvom jednostavnom definicijom, utiskuju svoje specifičnosti u biće.

“Život još uvijek nije dosegao ekstreme bezumnog, no učinjeno je mnogo štete, i budući alati sigurnosti, uključujući novostvorene rutine..., ne mogu biti ništa više no štaka, smicalice ljudske genijalnosti koja gleda na pravu stvar onoliko koliko se osoba uzdržava da je preispita izbliza” (Baumann 2000).

Na sceni je jedno snažno, silovito usmjeravanje, uvjetovanje bivstvovanja ka, s jedne strane, iluzornoj slobodi, jednakosti, šansama za progres, a s druge, u pozadini čvrsto i sigurno korača ekonomsko porobljavanje, preplavljenost informacijama, bombardiranost reklamama koje rasplamsavaju nezajažljive konzumerističke apetite, te medijski probuđen i hranjen egzistencijalni strah provociran različitošću objavljivanih kriza. Prazninu fragmentiranog života kao da sve više popunjava oralni voajerizam, konzumerizam, kompulzivna upotreba interneta.

Čovjek je u globaliziranoj stvarnosti fragmentiran, regresivan. Čini se da korača svojim životom više nošen nesvjesnim maladaptivnim regresivnim trendom no što je toga, u biti, svjestan ■

Literatura:

- Al-Rodhan, Stoudmann G (2006): *Definitions of Globalization: A Comprehensive Overview and a Proposed Definition* [elektronska verzija], GCSP Program on the Geopolitical Implications of Globalization and Transnational Security, Geneva
- Bell, D. (1972): “The cultural contradictions of capitalism” [elektronska verzija], *Journal of Aesthetic Education*, 6 (1/2), 11–38.
- Baumann, Z. (2000): *Liquid Modernity*. Polity Press, Cambridge

- Carr, N. (2011): *The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains*, W. W. Norton & Company, New York – London
- Cooppan, V. (2001): “World Literature and Global Theory: Comparative Literature for the New Millenium”, *Symploke*, 9 (1–2), 15–43.
- Eizirk, C. L. (2009): “Psychic structure and identity in a globalizing world”, *International Forum of Psychoanalysis*, 18, 196–201.
- Elliott, A. (2000): “Discerning the psychic costs of privatization”, *Free Associations*, 7, 13–28.
- Freud, S. (1898): *Letter 84. Extracts From The Fliess Papers. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, Volume I (1886–1899), Pre-Psycho-Analytic Publications and Unpublished Drafts, London, The Hogarth Press and the Institute of Psychoanalysis, 274.
- Freud, S. (1900): *Tumačenje snova. Odabrana dela Sigmunda Freuda*, Matica srpska, Beograd, 1976.
- Freud, S. (1923): “Ja i ono”, *Budućnost jedne iluzije*, Naprijed, Zagreb, 1986, 267–312.
- Friedmann, T. (2004): *The World is Flat, The Globalized World in the Twenty-first Century*, London, Penguin Books
- Fromm, E. (1941): *Bekstvo od slobode*, Naprijed, Zagreb, 1986.
- Fromm, E. (1955): *Zdravo društvo*, Naprijed, Zagreb, 1984.
- Funk, R. (2010): “Living by the maual: Ego-oriented social character-pathogenic effects of globalization”, *International Forum of Psychoanalysis*, 84-91.
- Garcia, C. A. (2003): “The Superego and its Vicissitudes in Contemporary Society”, *International Forum of Psychoanalysis*, 12, 221–226.
- Giddens, A. (1990): *The Consequences of Modernity*, Polity Press, Cambridge
- Green, A. (2005): *Key Ideas for a Contemporary Psychoanalysis*, Routledge, London and New York
- Jameson, F. (1984): “Postmodernism, or the cultural logic of late capitalism”, *New Left Review*, 146, 59–92.
- Klein, M. (1957): “Zavist i zahvalnost”, *Unutrašnji svet dečje psihe*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2001.
- Klein, N. (2008): *Doktrina šoka: Uspon kapitalizma katastrofe*, V. B. Z.: Zagreb
- Lasch, C. (1975): *Ego ideal autorice Chassequet-Smirgel J.*, W. W. Norton & Company Inc., New York, 1985.
- Mittelman, J. H. (2000): *The Globalization Syndrome, Transformation and Resistance*, Princeton University Press, Princeton
- Sanchez, M. E. (2010): “Globalization and loss of identity”, *International Forum of Psychoanalysis*, 19, 71–77.
- Thomas, C. (1999): “Globalization and South”, *Globalization and the South*, ur. Thomas C., Wilkin P. Macmillan, Houndmills, Basingstoke.k

METAPSYCHOLOGY OF POSTMODERN GLOBALIZED REALITY

Aneta Sandić

Summary

We live in the times when truly unbelievable technological innovations, until only a few decades ago the domain of science fiction, became extensions inseparable of our selves. Exactly this technological domination which deeply penetrates our daily lives resulted in a quite new occurrence in the history of mankind: globalization.

Problems related to comprehension and definition of actual historical, political and cultural condition relate to the possibility that contemporary human, participant in the globalized reality, dwells patriotically blind and deaf. As always he tries to find the sense of his existence. But, it seems that the actual predetermined societal frame within which he inevitably finds elements of his choice, thus also parts of his being, is fragmented, contradictory and with increasingly unstable value system.

Crucial metapsychological determinant of globalized reality we live today surely manifests itself through fragmentation of identity and marked regressive trend towards orality and inadequate elaboration of the feeling of omnipotence loss. In other words, socio-cultural and political milieu in postmodern globalized reality strongly favors maladaptive intrapsychic processes.

Keywords: metapsychology, postmodernism, globalization, fragmentation, regression to orality

(Translated by author)